

УДК 336.767

Особливості інвестиційної діяльності страхових компаній

Рекуненко І.І.

доктор економічних наук,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Навчально-наукового інституту бізнес-технологій «УАБС»
Сумського державного університету

Чорна С.В.

студентка
Навчально-наукового інституту бізнес-технологій «УАБС»
Сумського державного університету

У статті розглянуто основні аспекти інвестиційної діяльності страхових компаній як важливого чинника розвитку економіки. Визначено специфіку формування їхньої структури активів та резервів. Представлено рейтинг українських страховиків за розміром страхових резервів, а також узагальнено найвпливовіші фактори, що перешкоджають розвитку вітчизняного страхового ринку.

Ключові слова: страховий ринок, інвестиційна діяльність, страхова компанія, активи, страхові резерви, стримуючі фактори.

Рекуненко И.И., Чёрная С.В. ОСОБЕННОСТИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ

В статье рассмотрены основные аспекты инвестиционной деятельности страховых компаний как важного фактора развития экономики. Определена специфика формирования их структуры активов и резервов. Представлен рейтинг украинских страховщиков по размеру страховых резервов, а также обобщены наиболее влияющие факторы, сдерживающие отечественный страховой рынок.

Ключевые слова: страховой рынок, инвестиционная деятельность, страховая компания, активы, страховые резервы, сдерживающие факторы.

Rekunenko I.I., Chorna S.V. FEATURES OF INVESTMENT OF INSURANCE COMPANIES

In the article the main aspects of investment of insurance companies as an important factor of economic development, specific features of their formation of assets and reserves represented ranking Ukrainian insurers size of insurance reserves, and summarizes the most influential factors that hinder the development of the domestic insurance market.

Keywords: insurance market, investment, insurance company, assets, insurance reserves, constraints factors.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Поняття інвестицій уже давно не нове явище в економіці будь-якої країни. Капітальні вкладення цільового характеру є найбільш розповсюдженим і популярним проявом залучення коштів, яке притаманне всім секторам економіки і, звичайно ж, страхуванню. Залучаючи пасивні кошти від різних страховальників, страхові компанії перетворюють їх на активний капітал, що функціонує на ринку, тим самим досягаючи максимального ефекту: розвивають економіку, отримують прибуток, підвищують інвестиційну привабливість. Якщо в багатьох розвинених країнах світу страхові компанії здатні конкурувати з інституційними інвесторами, то в Україні вони не мають необхідних потужностей і розміру інвестиційних вкладень. У даному контексті актуальності

набуває з'ясування ролі інвестиційної політики страхових компаній для економіки країни та аналіз основних факторів, що стримують розвиток інвестиційної діяльності страхових компаній в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням різних аспектів інвестиційної політики страхових компаній займалися багато вітчизняних та зарубіжних учених: В. Базилевич, В. Василенко, З. Ватаманюк, О. Заруба, Ю. Кравченко, Б. Міркін, О. Романченко, Н. Ткаченко, Ф. Фабоцці, Р. Джуччі, Ф. Хенке та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. За сучасних умов проблема інвестиційної діяльності вітчизняних страхових компаній потребує подальшого розгляду та вирішення, насамперед у контек-

сті формування інвестиційної політики страховиків, зокрема напрямів інвестування, та впливу факторів, що зумовлюють недостатню ефективність інвестиційної діяльності страхових компаній України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розгляд особливостей інвестиційної політики страхових компаній та виявлення проблем щодо її здійснення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Добре організована інвестиційна діяльність підвищує якість послуг, наданих страховою компанією, а також визначає положення страховика на ринку страхових послуг. За рахунок інвестування фондів страхових компаній відбувається зростання власних коштів, що дає змогу знизити обсяг залучення зовнішніх джерел фінансування. Крім цього вкрай важливим фактором є те, що інвестування сприяє розвитку бізнесу і дає можливість власникам самостійно керувати ним.

Структура основних джерел страхової інвестиційної діяльності в загальному вигляді може бути представлена так:

- власні кошти (статутний фонд, резервний фонд, прибуток, цільове фінансування та надходження);
- залучені кошти (поточне надходження страхових премій, резерви страхових внесків та відшкодувань, фонд запобіжних заходів).

Більшу частину в структурі інвестицій займають залучені кошти, що представлені страховими резервами, призначеними для майбутніх виплат страхових сум і страхових відшкодувань. Кошти страхових резервів повинні розміщуватися з урахуванням безпечності, прибутковості, ліквідності, диверсифікованості (ст. 31 Закону України «Про страхування»).

Відповідно до чинного законодавства, правила розміщення страховиками коштів страхових резервів зводяться до такого:

- визначається допустимість інвестицій, тобто законодавчо встановлюється перелік дозволених напрямів інвестування;
- встановлені обмеження на всі види вкладень (у практиці розвинених страхових ринків існують мінімальні та максимальні обмеження, в Україні – лише максимальні, що свідчить про більшу свободу у виборі об'єктів інвестування);
- інвестиції страховиків повинні володіти прийнятним рівнем ризику і ліквідністю;
- обмеження обсягу вкладень в один вид активу, це робиться для запобігання утворенню афілійованих структур.

Згідно із Законом України «Про страхування», а також із Розпорядженням Держфінпослуг від 17.12.2004 № 3104 та № 2875, кошти страхових резервів мають бути представлені активами таких категорій і розміщені з обов'язковим дотриманням таких співвідношень [1; 2]:

1) грошові кошти на поточному рахунку – 5%;

2) банківські вклади (депозити), у тому числі валютні вкладення згідно з валютою страхування, та ощадні сертифікати – у кожному банку не більше 30%;

3) нерухоме майно – не більше 20% від загального обсягу резервів за кожним об'єктом, при цьому вкладення в один або декілька об'єктів нерухомості, які розташовані поряд і розглядаються як один цілісний майновий комплекс – не більше 5%;

4) акції, облігації підприємств – не більше 40%, у тому числі:

– акції та ощадні облігації, які котируються на фондовій біржі, – не більше 5% емітента;

– акції та процентні облігації, які котируються на фондовій біржі, – не більше 20%, із них акцій та процентних облігацій одного емітента – не більше 5%;

– акції та процентні облігації, які не котируються на фондовій біржі, – не більше 10%, із них акцій та процентних облігацій одного емітента – не більше 2%;

– цінні папери, що емітуються державою, – не більше 20%;

5) права вимоги до перестраховиків – не більше 50%, у тому числі до одного перестраховика – не більше 10%, права вимоги до перестраховиків-нерезидентів – не більше 25%;

6) інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними Кабінетом Міністрів України, – не більше 15%, із них в окремий об'єкт інвестування – не більше 5%;

7) банківські метали – не більше 15%, у тому числі які знаходяться на зберіганні однієї депозитарної установи, – не більше 5%.

Про стабільність роботи страхової компанії говорять зростання розміру страхових премій і резервів, адекватний розмір активів і власного капіталу, а також зростання кількості договорів і застрахованих громадян. Оскільки інвестиційні кошти страховиків здебільшого представлені страховими резервами, представимо рейтинг перших 10 українських страхових компаній за розмірами страхових резервів. Дані підготовлені на основі офіційної статистики страховиків у рамках проекту Insurance Top журналу «Форіншурер».

Таблиця 1
**Рейтинг перших 10 страхових компаній
за розміром страхових резервів,
тис. грн. [3]**

№	Страховик	Страхові резерви на 30.06.2016
1	ALLIANZ УКРАЇНА	780020,0
2	ІНГО УКРАЇНА	603690,9
3	АХА СТРАХУ-ВАННЯ	554708,0
4	PZU УКРАЇНА	553689,0
5	АСКА	521840,0
6	ІНГОССТРАХ	487545,0
7	УНІКА	486653,0
8	ТАС СГ	365564,3
9	УКРАЇНСЬКА СТРАХОВА ГРУПА	359309,4
10	ПРОВІДНА	331213,0

За даними рейтингу страхових компаній в Україні, перше місце посідає «ALLIANZ Україна», яка розмістила страхові резерви на суму 780 020 тис. грн.

Можливість страховиків реалізовувати свій інвестиційний потенціал напряму залежить від загального рівня розвитку страхового ринку. Ринок страхових послуг є другим за рівнем капіталізації серед інших небанків-

ських фінансових ринків. Окреслимо основні показники зміни страхового ринку України за останні шість років (табл. 2).

Тенденція зміни основних показників діяльності страхового ринку за останні шість років і I півріччя 2016 р. свідчить про наявність якісних зрушень на цьому ринку. Так, загальна кількість страхових компаній поступово зменшується і станом на 30.06.2016 становить 343, що на 113 менше, ніж у 2010 р., у тому числі СК life – 45 компаній, СК non-life – 298 компаній. Порівняно з 2010 р. у 2015 р. на 6 654,3 млн. грн. збільшився обсяг надходжень валових страхових премій, також на 9 027,2 млн. грн. збільшився обсяг чистих страхових премій. Дане збільшення свідчить про значне зростання обсягів вихідного перестраховування всередині країни та відповідне зростання частки прямого страхування від фізичних та юридичних осіб. Страхові резерви також мають тенденцію до зростання і станом на 30.06.2016 становлять 19 036,8 млн. грн.

Розглянувши динаміку основних показників діяльності страхових компаній у період 2010 р. – I півріччя 2016 р., дослідимо діяльність страховиків як інституційних інвесторів на вітчизняному ринку. Для аналізу основних напрямів інвестування вітчизняних страхових

Таблиця 2

**Основні показники діяльності страхового ринку України
за період 2010 р. – I півріччя 2016 р. [4]**

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	I півріччя 2016 р.
Кількість страхових компаній:	456	442	414	407	382	361	343
– у т. ч. СК non-Life	389	378	352	345	325	312	298
– у т. ч. СК Life	67	64	62	62	57	49	45
Страхова діяльність, млн. грн.							
Валові страхові премії	23081,7	22693,5	21508,2	28661,9	26767,3	29736,0	16327,0
Валові страхові виплати	6104,6	4864,0	5151,0	4651,8	5065,4	8100,5	3954,5
Рівень валових виплат, %	26,4	21,4	23,9	16,2	18,9	27,2	24,2
Чисті страхові премії	13327,7	17970,0	20277,5	21551,4	18592,8	22354,9	12982,0
Чисті страхові виплати	5885,7	4699,2	4970,0	4566,6	4893,0	7602,8	3771,8
Рівень чистих виплат, %	44,2	26,2	24,5	21,2	26,3	34,0	29,1
Страхові резерви та активи, млн. грн.							
Обсяг сформованих страхових резервів:	11371,8	11179,3	12577,6	14435,7	15828,0	18376,3	19036,8
– резерви зі страхування життя	2185,2	2663,8	3222,6	3845,8	5306,0	6889,3	11888,1
– технічні резерви	9186,6	8515,5	9355,0	10589,9	10522,0	11487,0	7148,7
Загальні активи страховиків	45 234,6	48 122,7	56 224,7	66 387,5	70 261,2	60 729,1	54 722,2

компаній розглянемо детальніше структуру їхніх активів.

Вітчизняні страхові компанії під час здійснення інвестиційної діяльності розміщують близько 25% вільних грошових коштів у банківських вкладах. З огляду на сучасний рівень розвитку фінансового ринку України, депозити залишаються найбільш інвестиційно привабливим фінансовим інструментом для страхових компаній. Але останнім часом спостерігається призначення тимчасової адміністрації в банківських установах, в яких відкрито депозити страховиків, що підвищує ризик неповернення коштів.

Незважаючи на переваги інвестування в банківські вклади, останніми роками вини-

кла тенденція до зменшення їх питомої ваги в структурі інвестиційних портфелів страхових компаній унаслідок падіння відсоткових ставок та постійних кризових явищ у банківській системі. Також приблизно до 40% активів страхових компаній зосереджено у цінних паперах (акціях, облігаціях, іпотечних сертифікатах та цінних паперах, що емітуються державою).

У деякі активи страховики протягом шести останніх років не бажають або майже не бажають вкладати кошти. Це банківські метали, інвестиції в економіку України за напрямками, кредити страхувальникам-громадянам, що видаються в порядку, встановленому Нацкомфінпослуг і погодженому з Національним бан-

Таблиця 3

Активи страхових компаній України за період з 2010 р. до I півріччя 2016 р., млн. грн. [4]

Структура активів	2010	2011	2012	2013	2014	2015	I півріччя 2016 р.
Активи, визначені ст. 31 ЗУ «Про страхування», у тому числі:	27695,0	28642,4	48831,5	37914,0	40530,1	36418,0	33742,2
1) грошові кошти на поточних рахунках	1770,2	2073,1	2039,5	2184,7	2789,7	2531,0	3134,1
2) банківські вклади (депозити)	6464,6	7819,1	8922,1	9296,4	9031,8	12603,8	10954,7
3) банківські метали	79,3	70,5	48,2	25,2	36,4	36,9	29,2
4) нерухоме майно	2182,6	2054,0	2151,5	1965,3	2045,5	2216,4	2229,9
5) акції	10905,8	12529,0	28761,1	17834,3	18009,1	11901,4	8869,3
6) облігації	652,7	780,3	1071,70	755,6	809,6	735,1	526,2
7) іпотечні сертифікати	66,7	95,9	132,6	388,8	468,3	38,6	81,5
8) цінні папери, що емітуються державою	1523,4	1447,5	2282,8	2355,4	3390,0	2604,3	4269,4
9) права вимоги до перестраховиків	3940,1	1647,3	3252,3	3038,5	3867,4	3740,6	3601,3
10) інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними КМУ [5], у тому числі:	86,1	77,6	77,1	52,1	61,4	0,9	30,2
10.1) розроблення та впровадження високотехнологічного устаткування, іншої інноваційної продукції, ресурсо- та енергозберігаючих технологій	72,4	72,3	72,2	49,1	59,3	0,4	0,4
10.2) розвиток інфраструктури туризму	8	2,6	2,2	0,3	2,2	0,5	29,8
10.3) будівництво житла	4,3	2,7	2,7	2,7	0	0	0
11) кредити страхувальникам-громадянам	5	4,6	4,6	4,6	4,6	0,3	0,3
12) довгострокові кредити для житлового будівництва	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
13) готівка в касі	18,3	43,2	10,8	13,1	16,2	9,1	15,9

ком України, довгострокові кредити для житлового будівництва. В іпотечні сертифікати страховики не інвестують, оскільки в нашій країні на сучасному етапі відсутній ліквідний ринок таких цінних паперів, отже, такі вкладення не зможуть забезпечити основні принципи інвестування коштів страхових резервів. Стосовно банківських металів, зокрема золота, слід зазначити, що такі вкладення є доволі перспективними, особливо з огляду на наслідки економічної кризи.

Страхові компанії мають право також розміщувати активи в галузі економіки, перелік яких затверджено Кабінетом Міністрів України. Щодо інвестицій у національну економіку, то існує досить серйозна проблема. Страхові організації в Україні не виконують тієї ролі, котру вони виконують у розвинутих країнах, а саме забезпечення коштами економіки. Так, інвестиції в економіку України за напрямом станом на 30.06.2016 становлять 30,2 млн. грн. із 33,7 млрд. грн. усієї суми активів. Ще гірша ситуація з кредитами страхувальникам-громадянам і довгостроковими для житлового будівництва. У ці активи теоретично можуть інвестувати компанії зі страхування життя, але фактично вкладень не спостерігається.

Напрями інвестування вітчизняних страховиків помітно відрізняються від зарубіжних, хоча й структура інвестицій страхових компаній у різних країнах світу неоднакова. У США більша частка активів (близько 60%) припадає на корпоративні акції й облігації. Також американські страхові компанії спрямовують

капіталовкладення в такі галузі економіки, як хімічна, нафтова, нафтопереробна, електронна, машинобудівна. У Франції більша частка коштів вкладається в державні і корпоративні облігації (70% і 22% відповідно). У Німеччині структура інвестицій виглядає так: державні і корпоративні облігації – 12%, акції – 23%, надані позики та інші боргові зобов'язання – 45,5%. В Англії 68,2% активів страхових компаній розміщені в акціях та інших цінних паперах (комерційних векселях, казначейських векселях, депозитних сертифікатах) [6, с. 111–115; 7, с. 6–11].

Досвід розвинутих іноземних країн показує, що в умовах ринкової економіки страхування є важливим чинником розгортання інвестиційної діяльності. Основним джерелом одержання прибутку для страхових компаній більшості розвинутих країн є не збір страхових платежів, а кошти від інвестування пріоритетних галузей економіки та інноваційних проєктів. В Україні ж спостерігається протилежна ситуація: у структурі інвестиційного портфеля українських страхових компаній переважають капіталовкладення в цінні папери, серед яких перше місце посідають акції.

На сучасному етапі в економіці України відбуваються негативні тенденції, які потребують урахування під час формування страхового ринку, тобто основними причинами недостатнього розвитку інвестиційної діяльності українських страховиків є [8, с. 205–212]:

– недосконалість нормативно-правового регулювання у сфері страхування, неповна

Рис. 1. Фактори, що стримують розвиток інвестиційної діяльності українських страхових компаній [9]

відповідність законодавства європейським стандартам;

- жорстке державне регулювання процесу розміщення коштів страхових резервів;
- низький рівень капіталізації вітчизняних страховиків;
- нерозвинений фондовий ринок та відсутність надійних фінансових інструментів для проведення ефективної інвестиційної політики;
- високі інвестиційні ризики і низький рівень корпоративного управління;
- відсутність практики розроблення дієвих інвестиційних стратегій;
- непрозорість страхового ринку.

Для українського страхового ринку характерною є ситуація, коли страхові компанії займаються переважно власне страховою діяльністю та значно менше – інвестиційною, на це впливає низка стримуючих факторів, динаміка яких представлена на рис. 1.

Дослідження експертів показали, що серед стримуючих факторів на розвиток інвестиційної діяльності страхових компаній негативний вплив (порядку 70%) передусім має політична та економічна нестабільність у країні, підтвердженням чому є загальна невизначеність місця та ролі страхування в українському суспільстві та неузгодженість регуляторної політики у сфері страхування. Також уповільнює розвиток інвестиційної діяльності страховиків обмежений перелік інвестиційних інструментів, в які б могли вкладати кошти страхові компанії (47,1% експертів).

Значний вплив на інвестиційний розвиток страховиків мають і надмірна зарегулю-

ваність ринку (35,3%), висока ризикованість вкладень та їх низька дохідність (35,3%), корупція (29,4%). Проте відсотки цих факторів невпинно зростають і на даному етапі сучасності потребують детальнішої уваги експертів та законодавчих органів влади. Майже однаковий ступінь впливу (понад 17%) мають такі фактори, як відсутність фахівців, низька прибутковість інвестицій та недостатній обсяг інформації, що впливає на прийняття інвестиційних рішень. Відносно незначний відсоток впливу мають низька ліквідність об'єктів інвестування (11,8%) та колізії в законодавстві (близько 6%).

За останні два-три роки у зв'язку з негативними подіями в країні на страховому ринку практично одночасно активізувалося декілька серйозних ризиків: революційна зміна влади, окупація частини території і антитерористична операція на сході країни, де вже неможливо вести страхову діяльність (близько 25% страхового бізнесу), девальвація гривні (більше 300%), інфляція (понад 25%), вплив із банків близько 30% депозитів фізичних осіб і загальне погіршення ділової активності підприємств.

Висновки з цього дослідження. Вищеперераховані проблеми та розглянуті стримуючі фактори зумовлюють проведення роботи з подолання наявних проблем і створення сприятливих умов для інвестиційної діяльності для підвищення якості страхових послуг та інвестиційного потенціалу страховиків. Це дасть змогу стабілізувати промисловість, створити конкуренцію банківським установам та забезпечити економіку довгостроковими інвестиціями.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 № 85/96-ВР, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
2. Розпорядження Держфінпослуг «Про затвердження Правил формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя» від 17.12.2004 № 3104 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
3. Рейтинг страхових компаній України // Фориншурер [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/ratings/nonlife/16/6/4/>.
4. Статистика страхового ринку України // Фориншурер [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/stat>.
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження напрямів інвестування галузей економіки за рахунок коштів страхових резервів» від 17.08.2002 № 1211 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1211-2002-%EF>.
6. Коробейникова Е.В. Особенности реализации зарубежными страховщиками посреднических функций / Е.В. Коробейникова, Л.М. Садыкова // Вестник Самарского государственного экономического университета. – 2014. – № 8(118). – С. 111–115.
7. Пікус Р. Досвід інвестиційної діяльності зарубіжних страхових компаній / Р. Пікус, Д. Нестерова // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія «Економіка». – 2014. – №. 3(156). – С. 6–11.

8. Нагайчук Н.Г. Інвестиційний потенціал страхового ринку України / Н.Г. Нагайчук // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2014. – № 38. – С. 205–212.

9. Василенко А. Інвестиційна діяльність страхових компаній України: стратегії та пріоритети / А. Василенко, В. Тринчук // Страхова справа. – 2006. – № 3(23).

Рекуненко І.І. Особливості інвестиційної діяльності страхових компаній / І.І. Рекуненко, С.В. Чорна // Економіка і суспільство. – № 8. – 2017. – С. 666-672.